

UDK 902
ISSN 1330-0644
VOL. 13-14/1996.-1997.
ZAGREB, 1999.

P **riilozi**

Instituta za arheologiju u Zagrebu

Pril. Inst. arheol. Zagrebu
Str./Pages 1-210, Zagreb, 1999.

Pril. Inst. arheol. Zagrebu 13.-14./1996.-1997.
Str./Pages 1-210, Zagreb, 1999.

Časopis koji je prethodio

Prilozi 1., 1983., Prilozi 2., 1985., 3.-4., 1986.-1987., 5.-6., 1988.-1989., 7., 1990.,
8. 1991., Pril. Inst. arheol. Zagrebu 9., 1992., 10., 1993., 11.-12./1994.-1995.

Nakladnik/ Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU/
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/ Adress of the editor's office

Institut za arheologiju/Institute of archaeology
HR - 10000 Zagreb, Ulica grada Vukovara 68
Telefon/phone/fax ++385/01/615 02 50, 615 12 90, 611 72 43

Glavni i odgovorni urednik/ Editor in chief

Željko TOMIČIĆ (Zagreb)

Redakcijski odbor/ Editorial committee

Dunja GLOGOVIĆ (Zagreb), Timotej KNIFIC (Ljubljana, SLO), Remza KOŠČEVIĆ
(Zagreb), Laszlo KÓVACS (Budapest, HUN), Kornelija MINICHREITER (Zagreb),
Mladen RADIĆ (Osijek), Željko RAPANIĆ, (Split) Aleksandar RUTTKAY (Nitra, SK),
Ivančica SCHRUNK (Minneapolis, USA), Željko TOMIČIĆ (Zagreb).

Prijevod na engleski/ English translation

Jadranka BOLJUNČIĆ
Goran HORVAT

Prijevod na njemački/ German translation

Nina MATETIĆ

Lektural Language editor

Marijan RIČKOVIĆ (hrvatski)
Ulrike STEINBACH (njemački)
Edo BOSNAR (engleski)

Dizajn/ Design

Roko BOLANČA

Korektural Proofreaders

Kornelija MINICHREITER, Zagreb
Željko TOMIČIĆ, Zagreb

Grafička priprema/ DTP

Studio "U", Zagreb

Računalni slog/ Layout

Ranko PERŠIĆ, Zagreb

Tisak/ Printed by

Tiskara Petravić d.o.o.

Naklada/ Circulation

600 primjeraka/600 examples

Sekundarne publikacije/ Indexed in

GERMANIA Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen
Archaeologischen Instituts, Verlag Philipp von Zabern, Mainz

Izdavanje časopisa novčano podupire

MINISTARSTVO ZNANOSTI I TEHNOLOGIJE REPUBLIKE HRVATSKE
HR - 10000 Zagreb, Strossmayerov trg 4

Sadržaj

- 5 Proslov
 ŽELJKO TOMIČIĆ
- Izvorni znanstveni radovi**
- 7 KORNELIJA MINICHREITER
Zoomorfna idolooplastika obredno-ukopnog prostora
starčevačkog lokaliteta na Galovu u Slavonskom Brodu
- 23 IVANČICA PAVIČIĆ
Nakit kasnog brončanog doba s nalazišta Špičak kraj
Bojačnog
- 33 DUNJA GLOGOVIĆ
Fibule iz Ljupča
- 41 REMZA KOŠČEVIĆ
Nekoliko starih brončanih nalaza iz okolice Samobora
- 49 GORANKA LIPOVAC VRKLJAN
Mitraička kulturna slika iz Umljanovića
- 61 IGOR FISKOVIĆ
Jesu li Polače na Mljetu bile sjelo vladara Dalmacije?
- 83 ŽELJKO RAPANIĆ
Spomenici nepotpune biografije *De ecclesiis datandis* (2)*
- 91 ŽELJKO TOMIČIĆ
Ranosrednjovjekovno groblje Zvonimirovo - Veliko Polje,
prinos poznavanju bjelobrdske kulture u podravskom dijelu
Slavonije
- 121 ZORISLAV HORVAT
Neke činjenice o cistercijskom samostanu i crkvi u
Topuskom
- 135 DRAGO MILETIĆ
Plemićki grad Belec
- 155 SNJEŽANA PAVIČIĆ
Osnovni tipovi bizantskih relikvijarnih pektorala
- 161 TAJANA SEKELJ IVANČAN
Kasnosrednjovjekovne keramičke čaše iz Sokolovca,
Rudina-Čečavca i Kapan-Ivanca
- 179 GORAN GUŽVICA
JADRANKA BOLJUNČIĆ
Analiza učestalosti nagorjelih kostiju velikih zvijeri u
pleistocenskim naslagama špilje Vindija (Hrvatska)

Prikazi

- 187 ŽELJKO RAPANIĆ
VEDRANA DELONGA, Latinski epigrafički spomenici u
ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj, Split, 1996. Nakladnik:
Muzej hrvatskih arheoloških spomenika - Split. Serija:
Monumenta mediae aevi Croatiae vol. 1. Str. 1.-608.
(Tekst, Literatura, Index epigraphicus, Index paleographi-
cus, Kazalo osobnih imena, zemljopisnih naziva i važni-
jih pojmova. Sa crtežima u tekstu (Maja Fabijanac i Mar-
ko Rogošić)+ LXXXIV tabli fotografija (Zoran Alajbeg)
+ fotografije u tekstu (Nenad Gattin)+1 karta, /32x23 cm/.

Contents/Inhaltsverzeichnis

Introduction
ŽELJKO TOMIČIĆ

Original scientific papers

- KORNELIJA MINICHREITER
*Zoomorphic Idols of the Starčevo Ceremonial and Burial Area Site
at Galovo, Slavonski Brod*
- IVANČICA PAVIČIĆ
Schmuck der späten Bronzezeit vom Fundort Špičak bei Bojačno
- DUNJA GLOGOVIĆ
Fibeln aus Ljubač
- REMZA KOŠČEVIĆ
Several Old Bronze Finds from the Samobor Vicinity
- GORANKA LIPOVAC VRKLJAN
A Mithraistic Cult Relief From Umljanovići
- IGOR FISKOVIĆ
Were Polače on the Isle of Mljet the Seat of the Rulers of Dalmatia?
- ŽELJKO RAPANIĆ
*Denkmäler mit unvollständiger Biographie De ecclesiis datandis (2)**
- ŽELJKO TOMIČIĆ
*Der frühmittelalterliche Friedhof Zvonimirovo - Veliko Polje, ein Bei-
trag zu den Erkenntnissen über die Bjelobrdo-Kultur in der slawo-
nischen Podravina*
- ZORISLAV HORVAT
Einige Tatsachen über das Zisterzienserkloster in Topusko
- DRAGO MILETIĆ
Burg Belec
- SNJEŽANA PAVIČIĆ
Grundtypen der byzantinischen Reliquiarpektoralien
- TAJANA SEKELJ IVANČAN
*Spätmittelalterliche Keramikbecher aus Sokolovac, Rudina-
Čečavac und Kapan-Ivanac*
- GORAN GUŽVICA
JADRANKA BOLJUNČIĆ
*Analysis of the Frequency of Partially Burnt Large Carnivore
Bones in the Pleistocene Sediments at the Vindija Cave (Croatia)*

- 189 BORIS GRALJUK
Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, nova serija
ARHEOLOGIJA (A) - sv. 47., strana 41.-117.
ETNOLOGIJA (E) - sv. 47., strana 179.-272.
PRIRODNE NAUKE (PN) - sv. 31., strana 273.-447.
Sarajevo, 1992. - 1995.
Sarajevo 1996. godine
- 190 BORIS GRALJUK
ROBERT WHALLON I LIDIJA FEKEŽA,
Kvantitativna analiza oblika grobne keramike ranog srednjeg vijeka sa teritorija Bosne i Hercegovine,
Izvorni znanstveni rad, str. 43.-59., uz tekst, tablice, histogrami, slike.
- 190 BORIS GRALJUK
ENVER IMAMOVIĆ,
Rezultati probnih iskopavanja u Podastinju, Višnjici i Gromiljaku kod Kiseljaka,
Izvorni znanstveni rad, str. 61.-92., uz tekst, skice, slike, table
- 191 BORIS GRALJUK
VELJKO PAŠKVALIN,
Prilozi proučavanju ilirsko-panonskog plemena Dežitijata i njegovog teritorija u krajevima srednje Bosne u predrimsko i rimsko doba,
Izvorni znanstveni rad, str. 93. do 116., uz tekst 5 tabli.
- 192 BORIS GRALJUK
VELJKO PAŠKVALIN,
Kulturnopovijesna problematika sepulkralnih spomenika rimskog doba s područja Bosne i Hercegovine,
Izvorni znanstveni rad, str. 117.-145., uz tekst, karta nalazišta, 3 table sa 10 slika, bibliografija, sažetak na engleskom.
- 193 BORIS GRALJUK
KEMAL BAKARŠIĆ,
Citati nove serije Glasnika Zemaljskog muzeja, (Arheologija) 1946.-1986.
Izvorni znanstveni rad, str. 147.-167., 11 tablica, 4 grafikona, bibliografija, sažetak na engleskom.
- 195 MARIJA BUZOV
DIADORA, sv. 15., Zadar, 1993., stranica 452, zajedno s tablama, crtežima, planovima, tlocrtima, fotografijama te kartama.
- 199 MARIJA BUZOV
DIADORA, sv. 16.-17., Zadar, 1995., stranica 430, zajedno s tablama, crtežima, planovima, tlocrtima, grafikoni-
ma, fotografijama te kartama.
- 203 MARIJA BUZOV
BRUNO MILIĆ, RAZVOJ GRADA KROZ STOLJEĆA 2, SREDNJI VIJEK, ZAGREB, 1995., str. 424, sa ilustracijama, Glosarij, Bibliografija, Kazalo gradova, naseljenih mjesta i arheoloških lokaliteta, te Popis slika i crteža.
- 204 DUNJA GLOGOVIĆ
EDWARD HERRING, Explaining Change in the Matt-Painted Pottery of Southern Italy. Cultural and social explanations for ceramic development from the 11th to the 4th centuries B.C., BAR International Series 722, 1998 (Oxford), 255 str., 176. slika.

kultovima i načinu datiranja. Peti dio obuhvaća Ranoromaničke natpise od sredine 11. do početka 12. st. u kojima autorica uočava todobni epigrafički krug Knin - Biskupija - Primorje. I u ovom je dijelu nekoliko manjih odlomaka vrlo značajnih u općem kontekstu hrvatskog ranog srednjeg vijeka jer se tu raspravlja o sadržajnim i stilskim novinama u epigrafičkom programu, o liturgijskim i glazbenim obrascima koji su poticaj natpisu, o odrazima reforme pape Grigura VII. na području Hrvatske, o pismu, jeziku itd. Šesti dio knjige je klasično koncipiran i na standardni način zaokružen zaključak čitavu raspravljajući. Na kraju su popis literature, indeksi, table s fotografijama, spomenuti dodatak, kazalo i prostorna situacija na karti.

V.

Knjiga je, kao što se može zaključiti iz ovog opisa, koherentno sastavljena, jer se poglavljima nižu logičnim redom i rasporedom, pri čemu razmatranja, zaključci i usputne konstatacije slijede iz prethodno potanko analizirane građe, iz Kataloga. Kad bismo, pak, u tome slijedu željeli po vlastitu sudu izdvojiti posebno vrijedna poglavljiva, dijelove knjige, onda su to - kako smo već istaknuli - treći i četvrti dio. Tu, naime, autorica obrađuje bit natpisa, njegovu formu, lik, sadržaj, namjenu i smisao pokazujući svoje znanje i sposobnosti. Za ta smo se poglavljiva odlučili valjda i stoga što smo sami - a to i V. DELONGA korektno spominje - prije dvadesetak i više godina, a kojim navratom i poslije toga, nekim svojim prilozima uputili na takva proučavanja. Zadovoljstvo nam je vidjeti te prve poticaje ovako stručno i znalčki privedene, smije se čak reći, završnim zaključcima.

Veoma je važna, za autoričin savjesni rad i okolnost da je knjiga tiskana u "divot" izdanju, koje sve zahtjeve vrhunskog otiska na kvalitetnom papiru, prikladnog i bogatog prijeloma, čak uz pokoju grafičku egzibiciju, na prikladan način podređuje dojmu reprezentativnog. Tu, pak, reprezentativnost ova građa nedvojbeno zavređuje. Valja spomenuti da je knjiga u cijelosti tiskana i na engleskom jeziku kao identičan posebni svezak u odličnom prijevodu Barbare Smith Demo. Svijetu imamo, dakle, što pokazati. U svakome pogledu: stručnome, arheološko-epigrafičkome i izdavačko-tiskarskome. Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika na diku je ovo izdanje, ova knjiga, ali je, vjerujemo i tvrtki "Dalmacijapapir" i njenim majstorima koji su je kreirali i tiskali.

Željko Rapanić

Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, nova serija
ARHEOLOGIJA (A) - sv. 47., strana 41.-117.
ETNOLOGIJA (E) - sv. 47., strana 179.-272.
PRIRODNE NAUKE (PN) - sv. 31., strana 273.-447.
Sarajevo, 1992. - 1995.
Sarajevo 1996. godine

Nakon izlaska iz tiska dugo iščekivanog najnovijeg broja Glasnika Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine i predstavljanja u Sarajevu oko božićnih blagdana 1996. godine, jedan primjerak, početkom proljeća 1997. godine pojavio se i u Zagrebu.

"Dok je pripremana ova zajednička knjiga, Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, danima i mjesecima padale su i tutnjale smrtonosne granate po Sarajevu". Tako počinje tekst najnovijeg "ratnog" i dugo očekivanog zbornika radova naših kolega znanstvenika, djelatnika Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine. Ovaj zajednički zbornik radova triju odjeljenja Zemaljskog muzeja BiH, djelo je onih najhrabrijih koji su ostali na svom radnom mjestu i po cijenu života, brinući se djelatno o čuvanju i spašavanju od uništenja povjerenog im velikog nacionalnog kulturnog blaga sa cjelokupnog prostora BiH, prikupljanog i znanstveno obrađivanog tijekom cijelog jednog stoljeća. Kroz dugi 105-godišnji period svog izlaženja, Glasnik Zemaljskog muzeja (dalje GZM) doživljavao je svoje uspone i padove. Međutim, ovo što se događalo 1992. i 1993. godine ne može se uporediti niti sa najgorim vremenima u I. ili II. svjetskom ratu. Jer za vrijeme I. svj. rata GZM je redovno tiskan kroz sve četiri ratne godine, a za vrijeme II. svj. rata tiskana su tri broja Glasnika.

Nastanak ovog Glasnika u najspecifičnijim ratnim uvjetima, zahvaljujući autorima 17 znanstvenih i stručnih priloga i 5 - in memoriam - znanstvenim djelatnicima Muzeja preminulim uoči i tijekom opsade Sarajeva, uz računalne obrađivače i prevoditelje na engleski i francuski, rezultat je i 9 članova uredništva, predvođenih DR. ČEDOMILOM ŠILICEM, glavnim i odgovornim urednikom, ali i posebnih napora trojice ravnatelja, koliko se na čelu Muzeja izmijenilo od 1992. do 1996. god.: DR. RIZE SIJARIĆA, ubijenog 1993., DR. ENVERA IMAMOVIĆA čije su zasluge za vođenje Muzeja i organizaciju časopisa u najkritičnijim godinama izuzetne te DR. ĐENANE BUTUROVIĆ, sadašnjeg ravnatelja. Iako je sve bilo spremljeno za tiskanje još sredinom 1993. godine, tek, donacijom UNESCO-a 1996. god., stvoreni su svi uvjeti da najnoviji GZM konačno izađe iz tiska.

Iako su do tada dugi vremenski period zasebno izlazili Glasnici za arheologiju, etnologiju i prirodne znanosti, ovaj ratni broj je kao posljedica specifičnih okolnosti, zajedničko izdanje svih triju odjeljenja Zemaljskog muzeja, dakako koncipirani kao zasebne i odvojene cjeline.

Poslije uvodnog članka glavnog i odgovornog urednika DR. ČEDOMILA ŠILICIA, slijedi pregledni članak - Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine u ratu 1992.-1993. god., kojeg potpisuje tadašnji ravnatelj prije same pogibije DR. RIZO SIJARIĆ.

Od stranice 7. do 39. tekstom i uz 28 fotoilustracija može se dobiti detaljan uvid u razmjere stradanja zgrade Zemaljskog muzeja, arheološkog parka i botaničkog vrta, stanja zbirke i o sudbinama kadrova. Preko 300 minobacačkih i tenkovskih granata palo je do 1993. god. s okolnih brda na

kompleks Zemaljskog muzeja, raznoseći dijelove zgrada i vrijednosti najstarije znanstvene institucije države Bosne i Hercegovine pred očima cijelog svijeta. Ipak, i pored četverogodišnjeg bjesomučnog razaranja najuže jezgre Sarajeva, nesebičnim zalaganjem djelatnika i prijatelja ZM, kulturno-povijesno i prirodno blago povjereno ovoj instituciji gotovo je u cijelosti spašeno. Tako saznajemo da je u odjeljenju za arheologiju, a slično i drugim odjeljenjima, pravodobnim izmještanjem na sigurnije mjesto sklonjena prapovijesna, antička i srednjovjekovna zbirka, kako iz izložbenih prostora, tako i iz prostora za obradu.

I veliki fond knjižnice, najstarije znanstvene biblioteke u BiH i jedne od najbogatijih znanstvenih knjižnica u jugoistočnoj Europi, pravodobnim izmještanjem je spašen od uništenja.

Čitatelju ove dramatične kronike o spašavanju kulturnog blaga općeeuropskog značaja za vrijeme opsade i višegodišnje razorne destrukcije, uništavanja i ljudi i grada Sarajeva, doista nije jasno, na koga je tragično preminuli, ubijeni autor i ravnatelj Muzeja R. SIJARIĆ mislio, kada je ubijanje tisuća ljudi i rušenje tisuća građevina u gradu Sarajevu vidio u "zaoštavanju ratnih sukoba .. od svih agresorskih struktura, uključujući i ostatke Jugoslavenske armije". Slična je i formulacija mikrolokacijskog opisa: "nasuprot Muzeja je agresor, a uz same zgrade Muzeja kasarna sa agresorskom Jugoslavenskom armijom, koja je snajperskim djelovanjem na prolaznike sprečavala prolazak.."?

Od ukupno 95 zaposlenih, koliko ih je bilo u ZM neposredno do 1991. godine, kraj ratne godine (1996.), dočekala su "na radnoj obvezi" 32 djelatnika. Od tih je 19 sa visokom stručnom spremom, od kojih su samo 2 arheologa: MR. LIDIJA FEKEŽA i MARGITA GAVRILOVIĆ.

U daljnjem dijelu dokumentacijski vrlo vrijednog priloга, autor nas pobliže upozna sa nastankom i strukturom djelovanja ove institucije od 1888. do 1913. godine kada je 4. studenoga, na imendan cara Franje Josipa, poglavar Zemaljske vlade OSKAR POTIOREK svečano otkrio Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine.

Za vrijeme I. svj. rata Zemaljski muzej je neometano funkcionirao, a zgrade nisu imale nikakvih oštećenja. Tada je tiskano 8 knjiga u 4 godišta. Kao autori se, između ostalih javljaju Ć. TRUHELKA, VL. ĆOROVIĆ, K. PATSCH, K. MALY, F. KATZER, V. APFELBECK, V. ČURČIĆ, J. JELENIĆ, i niz drugih.

U II. svj. ratu Sarajevo je bombardirano, ali su zgrade Zemaljskog muzeja ostale potpuno očuvane. U tom četverogodišnjem ratu izlaze tri godišta GZM: 1941., 1942., 1943. Od autora u tim Glasnicima navodimo; J. PETROVIĆA, D. SERGEJEVSKOG, Đ. MAZALIĆA, K. MALYA, J. KOROŠECA, P. KOROŠEC-VRAČKO, J. JELENIĆA, H. ŠABANOVIĆA, H. KREŠEV-LJAKOVIĆA, Z. VINSKOG, I. RENGJEA.

Poslije II. svj. rata a poglavito nakon dolaska A. BENCA za ravnatelja Zemaljskog muzeja (1957. - 1967.), dovršena je organizacijska struktura Muzeja kao znanstvene, istraživačke i kulturno-obrazovne institucije najvišeg ranga u BiH. Tada, točnije od 1963. godine, izlaze zasebno tri sveska Zbornika iz triju područja - arheologije, etnologije i prirodnih znanosti, koje će i kasnije biti tiskane zasebno sve do agresije na Bosnu i Hercegovinu, 1992. godine. U tom razdoblju velikog arheološkog iskoraka na prostoru Bosne i Hercegovine, u GZM tiskani su brojni radovi iz područja prethistorije, antike, ra-

nog kršćanstva i ranog i kasnog srednjeg vijeka među kojima se kao autori pojavljuju: A. BENAC, Đ. BASLER, B. ĆOVIĆ, Z. MARIĆ, P. ANDELIĆ, I. BOJANOVSKI, I. ČREMOŠNIK, N. MILETIĆ, B. MARIJANOVIĆ, E. IMAMOVIĆ i brojni drugi.

Prva trećina ovog najnovijeg trodjelnog GZM, od stranice 40. do 177., kako smo naveli, prezentira rezultate radova odjeljenja za arheologiju šestorice autora sa pet originalnih znanstvenih radova, te "in memoriam" kolegama.

Robert Whallon i Lidija Fekeža,
Kvantitativna analiza oblika grobne keramike ranog srednjeg vijeka sa teritorija Bosne i Hercegovine,
Izvorni znanstveni rad, str. 43.-59., uz tekst, tablice, histogrami, slike.

Ovaj rad napisan je još davno prije rata. Koliki je udjel navedenog R. WHALLONA, djelatnika Muzeja antropologije iz An Arbora u Michiganu, USA, inače vrsnog paleolitičara i poznavatelja paleolitika BiH, u ovom tekstu teško je ocijeniti. Kako i sami potpisnici iznose, riječ je o "preliminarnoj" prezentaciji njihovog pristupa na "relativno malom broju analiziranih primjeraka grobne keramike sa teritorija BiH."

Uz karakteristične dekorativne elemente i oblike kao osnovu za tipologiju arheološke keramike, autori ovog članka uključuju i mjere i proporcije karakterističnih dijelova posuda. To su; visina cijele posude, promjer maksimalnog ispupčenja, promjer oboda, te složeno mjerenje visine posuda u odnosu na maksimalni promjer. Izborom "najpogodnijih serija mjera i odnosa za pravljenje klasifikacije, nastupa detaljno ispitivanje histograma, njihovih distribucija frekvencija za uvid u modalitete". Kao okvir za klasifikacije, autori ovog pristupa uvažavaju osam mjera, četiri koji se odnose na visinu i četiri na promjer pomoću kojih se može izračunati 28 kombinacija ili odnosa...

Iako puno toga u ovom radu ima nejasnog i nedorečenog, potpisani smatraju rezultate do kojih su došli pozitivnim, navješćujući ovu metodu kvantitativnih analiza keramike osnovnim dijelom budućih tipoloških analiza ranosrednjovjekovne keramike u BiH.

Enver Imamović,
Rezultati probnih iskopavanja u Podastinju, Višnjici i Gromiljaku kod Kiseljaka,
Izvorni znanstveni rad, str. 61.-92., uz tekst, skice, slike, table

ENVER IMAMOVIĆ, hrvatskoj i svekolikoj arheološkoj javnosti poznati autor knjige Antički kulturni i votivni spomenici na području Bosne i Hercegovine, tiskane u Sarajevu prije dvadeset godina, svakako najzaslužniji za organizaciju rada Zemaljskog muzeja u najkritičnijim godinama agresije na Sarajevo, u ovom Glasniku ZM, za čije je izlaženje također jedan od najzaslužnijih, javlja se i kao autor teksta o njegovim višegodišnjim istraživanjima okolice Kiseljaka kod Višokog u centralnoj Bosni.

Ovim radom Imamović prezentira rezultate probnih iskopavanja na lokalitetima u okolici Kiseljaka: na gradini Stijena ili Crkvina u Podastinju, na lokalitetima Bijele vode,